

גאולת ישראל בעידן המשיחי היא מאבני היסוד של האמונה היהודית. ואולם, כיצד היא תבוא לידי מימוש, בנסיים על-טבעיים או גם בדרך הטבע? פולמוס קשה בשאלה זו התקיים במרוצת הדורות, החל בתקופת שיבת ציון (המאה ה-6 לפנה"ס) ועד ימינו אלה. אף נוצר מתח בשאלת העלייה לארץ ישראל: חובה, רשות או הימנעות. המחלוקת נסבה על משמעות חזון הגאולה שבדברי הנביאים המתארים את הגאולה העתידה כאירוע נסי על-טבעי. לא רק תפיסות אידאיות עוררו את המתח בין מעורבות בשר ודם בגאולה ובין קדושת הארץ ותלותה המוחלטת באירועים על-טבעיים. שיקולים פוליטיים שולבו בפולמוס זה כבר במאה השלישית לספירה, והם נמשכו במהלך כל הדורות. משמעותן ותקפותן של "שלוש השבועות", האוסרות על העם היהודי לכבוש את ארץ ישראל בכוח ולמרוד באומות העולם, תפסו מקום מרכזי בפולמוס זה. אחד השיאים שלו הוא הוויכוח הקשה בין בעלי התוספות שמקצתם הטיפו לעלייה לארץ ובין חסידי אשכנז שהתנגדו בכל תוקף וטענו שהעולה בטרם בוא עידן הגאולה חייב מיתה. תנועת ההשכלה והחילון שהתפשטו בעם היהודי באירופה בראשית העת החדשה והתפשטות התנועה הציונית הביאו את המתח בין תפיסת הקדושה של הארץ ובין שיקולים שכלתניים לשיאם. דווקא בתנועה החסידית קמו מתנגדים חריפים לעלייה לארץ ולהקמת מדינת ישראל, בהנחה שהגאולה תבוא אך ורק כנס גלוי ממרומים.

בשל מגבלות הזמן יתמקד הדיון בעיקר בשתי תקופות שבהן ניתן לא רק לסכם את הדעות הקיימות אלא גם לערוך דיון מחודש במשמעות המתח שבין קדושה וחילון ותקפותן של "שלוש השבועות", והן: תקופת הכיבוש המוסלמי הראשונה (מאות 7-10); ממלכת הצלבנים בארץ ישראל וחורבנה ההדרגתי לאחר ניצחוננו של צלאח-אדין בשנת 1187.